

Пономарьов Ю.Д.

*в.о. доцента, завідувач кафедри
хореографії та музінструменту,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

КОЛЕКТИВНА ФОРМА МУЗИКУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ РОЗВИТКУ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті розглядається колективна форма музикування як важливий компонент розвитку музично-виконавських умінь та навичок майбутнього учителя музики.

The given article covers the actual problems of musical and performing skills and abilities of teachers of music while working in a collective body of music playing.

Сучасною тенденцією розвитку вищої школи є орієнтація на поліфункціональну підготовку майбутнього спеціаліста. Нові навчальні плани і програми збільшили кількість предметів, що направляє навчальний процес на багатопрофільну підготовку спеціаліста. Універсально підготовлений педагог як особистість і вихователь у більшій мірі відповідає вимогам загальноосвітньої школи. Особливо це виявляється у процесі спеціальної підготовки учителя музики у зв'язку із комплексністю його професійної діяльності. У процесі навчання музики формуються і розвиваються спеціальні музичні здібності, естетичний смак, збагачується духовна культура, емоційний досвід. Підготовка майбутніх учителів музики охоплює всі різновиди активної музичної діяльності студента, а саме: слухання музики, її виконання чи створення імпровізацій (аранжувань), колективне музикування.

Що ж повинен отримати у класі основного музичного інструмента учитель музики у першу чергу? По-перше, це вміння швидкого і якісного засвоєння музичного матеріалу, оскільки репертуар учителя музики повинен бути більшим, ніж у музиканта будь-якого іншого профілю. Саме у цьому випадку кількість переходить у якість – якість викладання. Відомо, що музичний багаж учителя-музиканта порівняно із величезним світом музики

дуже обмежений. Майже вся музична література, яку можна зіграти в інструментальному класі, може бути матеріалом для повноцінного уроку музики. Не завжди все може бути вивчено напам'ять, однак учитель музики повинен уміти, іноді в полегшеному варіанті, увести учнів у світ музики у всій різноманітності її форм та жанрів. Уміння показати у класі музичний твір у власному виконанні відповідно до мети кожного уроку музики позитивно впливає на учнів, оскільки гра учителя завжди вражає. Тому в контексті підготовки сучасного учителя музики одним із важливих компонентів є розвиток музично-виконавських умінь та навичок.

Мета нашої статті – розкрити деякі аспекти розвитку музично-виконавських умінь та навичок у процесі колективної форми музикування. У методичній літературі, де досліджуються проблеми розвитку музично-виконавських умінь та навичок, традиційно висвітлюють ці питання у контексті індивідуальних уроків музики. Актуальність цієї проблеми очевидна. На наш погляд, варто звернути увагу на вивчення цих питань на інших етапах музичного навчання, а саме, у процесі колективної форми музикування. Аналізуючи процес розвитку музично-виконавських умінь та навичок, ми керувалися дослідженнями відомих педагогів-музикантів: І. Алексєєва, Л. Ауера, Л. Баренбойма, М. Давидова, Г. Когана, Г. Нейгауза, М. Ризюля, С. Савшинського, А. Щапова.

Що ж таке колективна форма музикування? Це заняття групи виконавців, що виступають разом (наша проблема пов'язана з інструменталістами). До такої групи ми відносимо дуети, тріо, квартети, квінтети, тобто різноманітні ансамблі (як однорідні, так і різні за складом) та оркестри. Хотілося б відзначити, що наші дослідження торкаються не лише занять в оркестровому класі, що передбачено навчальними планами, але й занять в ансамблях свого класу, ансамблях та оркестрах художньої самодіяльності (вузівської і невузівської). Далі колективну форму музикування ми будемо називати «ансамбль».

Ансамбль – це колективна форма гри, у процесі якої музиканти спільно розкривають виконавськими засобами художній зміст твору. Виконання творів в ансамблі передбачає не лише уміння грати разом, тут важливим є інше – відчувати та творити разом. Мистецтво ансамблевого виконання базується на умінні виконавця співставляти свою художню індивідуальність, свій виконавський стиль, технічні прийоми з індивідуальністю, стилем, прийомами виконання партнерів, що забезпечує злагодженість та суголосність загалом [8, 13].

Проведені опитування студентів старших курсів показали, що заняття у класі ансамблю сприяють не лише закріпленню, а й розвитку музично-виконавських умінь і навичок, набутих на заняттях у класі основного та додаткового музичного інструментів. Ансамблеві заняття стимулюють інтерес студентів до інструментів, на яких вони грають, прививають любов до

колективної творчості. Відчуття відповідальності перед партнером, колективом за результат спільної роботи, якість публічного виступу природно виникає у класі ансамблю. Педагог, розкриваючи «секрети» ансамблевої гри та правильно направляючи захопленість студентів, виховує у них колективну творчу і музично-виконавську дисципліну [1, 58].

Аналізуючи цю проблему, необхідно виділити два фактори, без яких неможливо розвивати і закріплювати музично-виконавські уміння та навички у студентів.

1. Заняттями студента в ансамблі повинні цікавитися педагоги з основного та додаткового інструментів (однак, робота керівника не повинна замінюватися роботою педагога). Педагог вчасно повинен прийти на допомогу студенту у випадку труднощів із розбором партій та роботою над деякими технічними труднощами, аплікатурою, а головне – підказувати правильне застосування уже отриманих музично-виконавських навичок. Без належного контролю зі сторони педагога з основного музичного інструменту можуть виникнути проблеми з постановкою ігрового апарату на початковому етапі навчання у класі додаткового музичного інструменту. Навчання елементарним навичкам гри в ансамблі відбувається більш ефективно, коли першим партнером студента з ансамблю виявляється педагог з основного музичного інструменту.

2. Керівником ансамблю повинен бути досвідчений педагог, який має, окрім спеціального класу, досвід роботи з музичними колективами. Окрім відповідності програмі (якщо це навчальний колектив), репертуар повинен бути складений з урахуванням не лише технічних можливостей студентів, але й їх темпераменту, «естрадистікості», інструментарію, віку.

Особливо важким є виконання динамічних вказівок (акценти, *crescendo*, *diminuendo*, *piano* тощо). Часто такі вказівки виконуються абстрактно, безвідносно до вказаного нюансу. Це вимагає від керівника особливої уваги. Дбайливе ставлення до *piano* – дуже складна, але необхідна сторона виховання культури музикування. Часто вказані нюанси стають причиною зміни темпів (*forte* – швидше, *piano* – повільніше, *crescendo* – прискорюючи, *diminuendo* – уповільнюючи). Якщо з перших занять не звертати на це уваги, то такі помилки потім важко подолати. Це може призвести до розбалансованості вимог педагога з основного музичного інструменту та керівника ансамблю, порушити розвиток музично-виконавських навичок студентів.

Обов'язковими у роботі ансамблю є заняття читання нот з листа. Керівник вибирає порівняно легкі твори, щоб технічні труднощі не відволікали при цьому студента від основних завдань. Кожен студент набуває навички гри з листа на заняттях з основного та додаткового музичного інструменту. Процес набуття навичок досить тривалий; відомо, що студенти приділяють цьому замало уваги під час виконання домашніх завдань. На заняттях з ансамблю читання нот з листа відбувається ефективніше, викликає

інтерес у студентів, до того ж займає більше часу у роботі ансамблю. Така необхідність підпорядкування загальному пульсу допомагає швидше засвоювати правила читання з листа. Контакт з партнерами забезпечує підтримку, разом з цим збільшує відповідальність кожного за виконання тексту. Студент опановує умінням, допустивши помилку, залишитися в ансамблі, не заважаючи партнерам. Студент переконується у цінності своїх виконавських навичок, що допомагають йому швидко запам'ятовувати текст. Читання нот з листа в ансамблі демонструє студенту неприпустимість будь-яких виправлень, зупинок, нехтування пауз, нюансів. Студенти вчаться пропускати «непрочитані» ноти заради вчасного, точного приходу до тактової риски, «не вискакувати» у паузах, читати позначення нюансів зразу, разом з нотами, швидко орієнтуватися у музичному матеріалі.

Читання нот з листа є однією із важливих музично-виконавських навичок, якими повинен оволодіти майбутній учитель музики. Знайомство з інструментальним репертуаром, неординарністю написання оркестрових партій (сольні партії, акомпанемент, паузи) – все це сприяє збагаченню музичних навичок студентів. Практика переконує, що володіння навичками читання з нот з листа – необхідний компонент як педагогічної, так і творчої діяльності учителя музики, який досить часто бере безпосередню участь у роботі шкільної художньої самодіяльності. Успіх у розвитку цієї навички багато в чому залежить від того, наскільки серйозно і регулярно проводяться такі заняття з найперших ступенів музичної освіти. Велику користь такі заняття приносять вихованню впевненості на естраді, виконавської «чіпкості» – тих якостей, що необхідні учителю музики [6, 47].

Робота музиканта в колективі пов'язана, безперечно, з певними труднощами: не легко навчитися відчувати себе «частиною цілого». У той же час гра в ансамблі виховує у виконавця низку цінних професійних якостей: дисциплінує у відношенні ритму, дає відчуття необхідного темпу, сприяє розвитку мелодійного поліфонічного, гармонійного та тембрального слуху, виховує впевненість, допомагає досягати стабільності у виконанні [8, 34].

Дослідження показують, що не завжди гарний інструменталіст, маючи досить непогані виконавські навички, впевнено грає в ансамблі. Звичайно, певну роль тут відіграє ще й специфіка природних задатків, але навіть посередні ансамблеві здібності піддаються розвитку, якщо над ними працювати, починаючи в перших заняттях. У результаті такого спілкування, яким є гра в ансамблі, студенти обмінюються досвідом, знаннями, стають кращими фахівцями. Слабші у професійному відношенні студенти намагаються досягнути рівня сильніших, під впливом партнерів у них активніше розвиваються і закріплюються музично-виконавські уміння і навички, розвивається художній смак.

Надзвичайно важливим є те, що у процесі набуття музично-виконавських навичок під час колективного музикування, формуються такі риси творчої

особистості, як здатність творчо, яскраво, емоційно сприймати і відтворювати музичний твір; зосередженість; рельєфне художнє бачення; велике бажання передати слухачам емоційний зміст художнього образу; творче самопочуття, високий інтелектуальний рівень; технічна майстерність; загальна та спеціальна професійна виконавська культура.

Пошуки нових способів виразності у процесі колективної форми музикування формують уміння знаходити нове, оригінальне, критичне почуття, волю, працьовитість – найважливіші професійні якості учителя музики, особливо коли йдеться про вдосконалення його музично-виконавських умінь і навичок.

Колективна форма музичення допомагає студентам відчутти себе частинкою злагодженого музичного колективу, підпорядковує колективне виконання загальному задуму, а головне – закріплює і розвиває його музично-виконавські уміння і навички, тому упродовж навчання на музично-педагогічних факультетах необхідно виховувати інтерес, прищеплювати любов студентів до занять оркестрового класу, сприяти участі в інших музичних колективах.

Отже, розглядаючи колективну форму музикування, зазначимо, що для майбутніх спеціалістів вона є невід'ємною частиною їх професійного виконавського зросту. Саме ця проблема є однією із головних у підготовці учителів музики, подальша педагогічна діяльність яких безпосередньо пов'язана з грою на музичному інструменті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баренбойм Л.А. Музыкальная педагогика и исполнительство. – Л.: Музыка, 1984.
2. Баренбойм Л.А. Вопросы фортепианной педагогики и исполнительства. – Л.: Музыка, 1969.
3. Бочкарев Л.Л. Психологические аспекты подготовки музыкантов-исполнителей к концерту. Проблемы высшего музыкального образования: Сборник трудов. – Вып. 19. – М., 1975.
4. Давидов М. Основи формування виконавської майстерності баяніста. – К.: Музична Україна, 1983.
5. Коган Г.М. У врат мастерства. – М., 1961.
6. Мостова І.В. Педагогічно-виконавська майстерність учителя музики // Мистецтво та освіта. – 1998. – № 2.

7. Нейгауз Г. Об искусстве фортепианной игры. – М., 1961.
8. Ризоль Н. Очерки о работе в ансамбле баянистов. – М., 1986.